№ 61 Ապրիլ 27 (Մայիսի 9) 1879 Ապրիլ 27 (Մայիսի 9) № 61

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն Խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Կ՚սցի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ դասախօսութիւնների մասին:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Խմբագրին: Նամակ Խմբագրին: Նամակ Խմբագրին: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Անգլիա: Թիւրքիա: Արտաքին լուրեր:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:—Բանասիրական: Հայոց գիւղի ուսումնասիրութիւնը:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Այս տարի կարդացված հայերէն դասախօսութիւնները բարեգործական նպատակ ունէին: Նրանք կարդացվեցան մասամբ յօգուտ «Արարատեան» ընկերութեան, մասամբ յօգուտ Թիֆլիսի Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի: Յոյս ունենք շուտով ներկայացնելու մեր լրագրի մէջ պ. պ. դասախօսների հաշիւը:

Կարող ենք, առ այժմ, այսքան ասել, որ մեծ փող չէ հաւաքված: Եւ այդպէս չէր էլ կարող լինել: Մի կողմից դասախօսութիւնների ժամանակ տեղերի գները չէն կարող այնքան բարձր լինել, որքան թատրօնական ներկայացման ժամանակ, իսկ միւս կողմից Թիֆլիսի Աօբրանիայի դահլիճը, թէև ձրի է տրվում, բայց ծախսը դարձեալ մեծ է լինում: Միայն Արհեստաւորների ընկերութեան դահլիճը գրեթէ բոլորովին ծախս չունի:

Եթէ դահլիճը բոլորովին ոչինչ ծախս էլ չը ներկայացնէր, այնուամենայնիւ մի հրապարակական դասախօսութեան արդիւնքը մեծ չէ կարող լինել, որովհետև մուտքի գները պէտք է աշխատել, որքան հնարաւոր է, աննշան, ամենքին մատչելի անել:

Ուրեմն բարեգործական նպատակով կարդացվող դասախօսութիւնը երբէք մեծ արդիւնք չէ կարող տալ:

Բացի սորանից, մեր կարծիքով հրապարակական դասախօսութիւն կարդալու ամենայարմար ժամանակը մեծ պասն է:

Մեր կարծիքով, երբ պատրաստ կը լինի նոր շինվող թատրօնական դահլիճը, պէտք է կազմել դասախօսների մի շրջան, որոնք կարդալու են հայերէն դասախօսութիւնները գլխաւորապէս մեծ պասին, և կարդալու են ոչ թէ բարեգործական նպատակով, այլ դասախօսութիւններից ստացված արդիւնքը գործ կը դնեն նոյն իսկ դասախօսութիւնների վրա: Հարկաւոր ծախսերը հանելով, իւրաքանչիւր դասախօսութենից մնացած զուտ արդիւնքը կողմ կը դրվի և այդպիսով հետզհետէ կը գոյանայ մի հիմնական փոքրիկ գումար, որին կարելի կը լինի անուանել դասախօսութիւններին նպաստող, կամ օգնական մայր գումար: Դիցուք գրքեր են հարկաւոր, դիցուք դասախօսների համար փոքրիկ գրադարան է հարկաւոր, դիցուք քարտէզներ, կամ վերջապէս որ և է ֆիզիկական մեքենաներ են հարկաւոր,—այդ բոլորը հետզհետէ կարելի է գնել կազմված մայր գումարից:

Այդպիսով դասախօսութիւնները հաստատ հիմք կը ստանան, տեւողական գոյութիւն կունենան, կարող են մշտական մի հիմնարկութիւն դառնալ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Դերբէնդ, 13 ապրիլի

Պարոն Ընտօն Մելիք Պաղաեանցի և բժիշկ Յակոբ Գալստեանցի մասնակցութեամբ յաջողեց հաւաքել մեր դերբէնդցի հայերից յօգուտ «Արարատեան ընկերութեան» երկու հարիւր րուբլ, որը ըստ սմին ուղարկելով ձեզ, խնդրեմ նեղութիւն կրէք այդ գումարը հասցնել ուր հարկն է:

Ցաւում եմ, որ տորոնի առուտուրով դժբաղդացած մեր այստեղի փոքրաթիւ հայերս միջոց չունենք արտայայտելու մեր ջերմեռանդութիւնը և համակրութիւնը դէպի այդ նուիրական ընկերութիւնը այն աստիճան, որքան

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԳԻՒՂԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղական իրաւունք

—

III

Գիւղական կեանքի իրաւաբանական կողմից ուսումնասիրութիւնը գիտութեան համար ևս ունի իր մեծ նշանակութիւնը: Իրաւաբանական գիտութիւնը այն ժամանակ կարող է իր պարտքը լրացած լինել, երբ նա աշխատելով արդարութեան հիմունքների վրա մնալու, մի և նոյն ժամանակը կարողանայ յարմարվել ժամանակի ու տեղի պայմաններին, երբ նա նպատակ է իր համար դրած ընդհանուրի բարօրութիւնը պաշտպանելու: Գիտութեան առաջ մեղանչում են նրանք, որոնք առաջինը՝ նրան նեղ կերպ են հասկանում, մի մասնաւոր կէտից և երկրորդ՝ նրան անփոփոխ պատուաստում են այս ժողովրդից այն ժողովրդին:

Յայտնի է այն մեծ հեղինակութիւնը, որ ստացել է հռօմէական իրաւունքը Եւրոպայում նոր դարերի սկզբից: Եւրոպական միտքը խարխափում էր դեռ տգիտութեան և բարբարոսութեան խաւարում, շարժման նշոյլները շատ թոյլ էին, սեփական գիտութիւն ստեղծելը շատ դժուար էր այն ժամանակվայ պատրաստութեամբ: Եւրոպացին ծանօթանում է կլասիկական աշխարհի մտաւոր հարուստ գանձի հետ, ուսումնասիրում է յունական քերթվածները ու փիլիսոփայութիւնը, հռօմէական իրաւագիտութիւնը, համեմատում է իր մտքի աղքատ ծննդի հետ և հիացած անցեալ քաղաքակրթութեան մեծութեամբ ու նրա համակարգված գիտութեամբ, եւրոպացին խոնարհում է նրա առաջ, ընդունում է հռօմէական իրաւունքի հեղինակութիւնը և քարոզում է նոյնը իր շրջապատողներին:

Եթէ եւրոպական հասարակութեան կեանքի հիմունքը նոյնը լինէր, ինչ և հռօմէական կեանքինը, երբ իրաւագիտութիւնը հասել էր իր կատարեալ զարգացման, այն ժամանակ հռօմէական իրաւունքի եւրոպական կեանքում պատուաստելը չէր ունենայ վատ ու վնասակար հետևանքներ: Եւրոպական կեանքի մէջ էլ սկսվում էին այն դրութեան նշոյլները, որի վրա հաստատված էր հռօմէական իրաւունքը. գիտութեամբ պարապողները ըստ մեծի մասին լինում էին քաղաքի ժողովրդից կամ հարուստ կամ կալուածատէր հասարակութեան շրջանին ծանօթ մարդիկ, որոնց համար դժուար էր խոր գիտենալ ժողովրդի մեծամասնութեան իրաւաբանական հասկացողութիւնները. իսկ սեփական կրիտիկան էլ դեռ շատ թոյլ էր և դեռ անհամարձակ ու անինքնուրոյն: Եւ ահա գիտութեան ու կեանքի մէջ անդունդ է բացվում, որ աշխատում են ամենայն կերպ ոչնչացնել և երկրորդը զոհել առաջինին, համարելով սրան ի հարկէ անմեղանչական և ճշմարիտ: Բանն այն է, որ հռօմէական իրաւունքը հիմնված է մասնաւոր սեփականութեան գաղափարի վրա, որ ճանաչում է նա գլխաւորապէս. նա ընդունում է անձնաւորութիւններ և նրանց յատուկ մասնաւոր իրաւունքներ: Մինչդեռ եւրոպական հասարակութեան կեանքը, ինչպէս վերև ասացինք, շինված էր համայնական և աւատական գաղափարների վրա, որոնց վրա այն ժամանակվայ գիտութիւնը բոլորովին ուշք չէր դարձնում և կարծես անմնեին բացասում էր:

Եւ այդպէս՝ տեսական միտքը ու գործնականութիւնը միմեանց չէին հասկանում ու միմեանց հակառակում էին: Տեսութիւնը ճանաչում էր միայն հռօմէական իրաւունքը, իսկ գործնական կեանքը շատ բաղադրեալ մի խառնուրդ ըստ մեծի մասին համայնական իրաւունքի՝ և հռօմէական իրաւունքի փոքրիկ մասնակցութեամբ: Հասկանալի է տեսութեան և իրականութեան մէջ եղած հակասութեան մեծութիւնը— հակասութեան, որ կեանքը և հասարակական կարծիքը ծռում են եղել մի կողմ, իսկ տեսականները ու պաշտօնապէս գործնականները թեքում միւս կողմը: Այդպիսի դրութիւնը շարունակվում էր մինչև վերջին օրերը (և հէնց այժմ էլ շատ տեղերում), մինչև որ իրաւաբանական գիտութիւնը չը սկսեց արթնանալ արած սխալից և նոր ուղղութիւն մտցնել իր հետազօտութիւնների ու դատողութիւնների մէջ: Գիտութեան օրագրութիւնը շատ իրողութիւններ, շատ երևոյթներ է մեզ համար թողել, որոնց նա անկարող է եղել բացատրելու, որոնց նա համարում է եղել անորոշ տեղեր, մութ կողմեր: Այժմ միայն, երբ ըսկսվել են նոր լուսով քննութիւններ և դիտողութիւններ, երևան են գալիս մինչև այժմ անծանօթ երևոյթներ և շատ հեշտ ու պարզ կերպով բացատրվում են անորոշութիւններ ու մթութիւնները: Եւ պէտք է կարծել, որ դեռ շատ եզրակացութիւններ, որ մինչև այժմ համարվում էին գրեթէ գիտնականապէս ուղիղ և ճշմարիտ, պէտք է փոփոխութիւններ ստանան և զանազան կողմերից լուսացնվեն ու մաքրվեն:

Յօդուածիս սկզբում ասացինք, որ մեր գիւղական իրաւունքի ուսումնասիրութիւնը լոյս կը ձգի և հին հայկական գիւղական իրաւունքի վրա: Եթէ յիրաւի այդպիսի հետազօտութիւններով կարող լինենք վերականգնել հին հայկական գիւղական իրաւունքը, շատ բաներում մենք պարզած կը լինենք մեր տեսութեան առաջ մեր անցեալ պատմական կեանքի ներքին և արտաքին յարաբերութիւններից: Հայոց աւատական կեանքի երևոյթները մեզ համար կը ստանան մի ուրիշ գոյն, մեր հայրենիքի և ժողովրդի բարօրութեան խնդրում կաւելանան մեր տեղեկութիւնները: Գուցէ այդտեղ կը գտնենք մեր երկայնամիջոց գոյութեան գաղտնիքների մի մասը, գուցէ պարզած կը լինենք մեր քաղաքական անկման ներքին պատճառները: Ժողովրդական կեանքի զանազան կողմերը սերտ կապ ու համապատասխանատուութիւն ունեն միմեանց հետ. հասարակական մարմնի կենսական արտայայտութիւնների մէջ մեծ կախումն կայ: Պարզելով և քննելով մի որ և է մասը, մի և նոյն ժամանակը նպաստում ենք և կեանքի միւս մասերի բացայայտ լինելուն: Դիտելով ու գննելով գիւղական իրաւունքի մնացորդները, վերականգնելով հին կեանքի հաստատութեան ամենահիմնական մասերից մէկը, մենք մի և նոյն ժամանակ բաց ենք անում աւելի մեծ գաղտնիք, մենք քանդում ենք աւելի մեծ կշկուռներ: Եթէ հարևանցի հայեացք ձգելու լինենք մեզ աւանդված մի

զգում ենք այդ կարևորութիւնը մեր սրտի խորքումը:

Երջանկութիւն եմ համարում, որի համար խոստանում եմ այսուհետև իւրաքանչիւր տարի տալ յօգուտ «Արարատեան ընկերութեան» տասը մանէթ:

Կանանց մէջ առանձին ստորագրութիւն է բացված, որը շուտով կը վերջանայ և հաւաքած գումարը կուղարկվի ձեզ:

Բարեհաճեք նուիրատուների հետևեալ անունները տպել ձեր պատուելի լրագրի մէջ:— Գասպար Ամիրեանց երզրումցի 20 րուբլ, Գէորգ Շահնազարեան դէ Շափուր 25 ր., Ա. Մատաթեան 10 ր., Անտոն Մելիք Գագեանց 10 ր., Յովհաննէս Աստուածատրեան 10 ր., Յովսէփ Աշարեան 10 ր., Առաքել Բաբայեանց 10 ր., Մովսէս Օրբէլեանց 10 ր., Նիկողայոս Պօղոսեան 10 ր., բժիշկ Յակօբ Գալստեան 5 ր., Ռոստոմ Պապեանց 5 ր., Սարգիս Շահիջանեան 5 ր., Յովհաննէս Աղաբաբեանց 5 ր., Խաչատուր Պետրոսեանց 5 ր., Յարութիւն Ապրէսեանց 5 ր., Աղէքսանդր Գոդակեանց 5 ր., Յովհաննէս Մուսայելեան 5 ր., Գաբրիէլ Տէր-Մարտիրոսեանց 5 ր., Յովհաննէս Համբարձումեան 5 ր., Միրզաջան Յովակիմեան 3 ր., Գաբրիէլ Իշխանեանց 3 ր., Ռափայէլ Իշխանեանց 3 ր., Նիկողայոս Աւանեանց 2 ր., Սամուէլ Մակդուեանց 2 ր., Բաղիշ Ատամեանց 1 ր., Յովհաննէս Ազարեանց 3 ր., Սողոմոն Սարաջեանց 3 ր., Սաղաթէլ Տէր-Գրիգորեանց 2 ր., Գըրբէգոր Զախլեանց 1 ր., Աբրահամ Աբրահամեանց 3 ր., Յովսէփ Աւանեսեան 3 ր., Յովհաննէս Խաղուլեանց 1 ր., Պետրոս Աստուածատուրեանց 1 ր., Յովհաննէս Յարութիւնեանց 1 ր., Առաքել Շահբազեանց 3 ր. և Յակոբ Մատվէյեանց 3 ր.:—Ընդամէնը 203 ր., որից փոստի ծախսը 1 ր. 21 կ. դուրս գալով մնում է 201 ր. 79 կ.: Ինձ մօտ մնացած 1 ր. 79 կ. կուղարկեմ կանանց ստորագրած գումարի հետ:

Գ. Շահնազարեան դէ Շափուր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 20 ապրիլ

Ի նպաստ «Արարատեան» համազգօգուտ ընկերութեան ստորագրութեամբ ժողովելով 200 րուբլ, գլխաւորապէս միջին դասի վաճառականներից կամ գործակատարներից, զայն նամակաւս ձեզ կը մատուցանեմ, յարգանօք խնդրելով որ այդ գումարը ըստ պատկանելոյն հասուցանելու փոյթ ունենալէ զատ և բարեհաճիք նուիրատուաց անուանց տպագրութիւնը պատուական «Մշակիդ» մէջ զետեղելու, ոչ եթէ ի պարծանս նոցա, որք իրանց կարողութեան չափ իրանց լուման ընծայեցին, այլ ի խրախոյս այն աղքատ պարոններին, որք ազգին օգտակար անդամ լինելու քաղցրութեան չափը զգացած լինելով, յօժարութեամբ նուիրեցին «զայն՝ զոր ունէին»: Ահա նուիրատուաց անունները: Գ. պ. Գրիգոր Բարամեանց 25 րուբլի, Աղէքսանդր Ջանջուղազեանց 20 ր., Աղէքսանդր Մելիք-Աղամալեանց 10 ր., Յովհաննէս Լօմինեան 10 ր., Սմբատ Սարգսեանց 5 ր., Մըկրտիչ Յովհաննիսեանց 5 ր., Նազար Զոլակեանց 5 ր., Գէորգ Քիւրքչեանց 5 ր., Նազար Եղիազարեանց 5 ր., Սողոմոն Բայխ-Օղլեան 5 ր., Գէորգ Բամանովեանց 6 ր., Կարապետ Խուբասարեանց 4 ր., Գէորգ Ստեփան-Բէկեանց 3 ր., Օնանեանի քարվանսարայի մշակները 3 ր., Գրիգոր Տ. Ա. 3 ր., Յովհաննէս Շխիմեանց 3 ր., Ստեփան Խաչատրեանց 3 ր., Մկրտիչ Ջանիբէկեանց 3 ր., Պետրոս Մելիքեանց 3 ր., Սարգիս Տէր-Սարգսեանց 3 ր., Հովհաննէս Մերումեանց 3 ր., Ջիմշեր Սունդուկեանց 3 ր., Սիմօն Գ. Խօջեանց 3 ր. Ռոստոմ Աղամալեանց 3 ր., Մըկրտիչ Սարգսեանց 3 ր., Ստեփան Արագխանեանց 3 ր., Յովհաննէս Ա. Միրզբէլեանց 3 ր., Աղէքսանդր Գուլկարեանց 3 ր., Պօղոս Սաղյեանց 3 ր., Գրիգոր Բարսեղեանց 2 ր., Մաշադի մամադ Ալէսկեար-օղլի 2 ր., Ոմն 2 ր., Վարթանէս Յաբովեանց 2 ր., Մկրտիչ Նալբանդեանց 2 ր., Յակովբ Մեհերեանց 2 ր., Գէորգ Խանազատեանց 2 ր., Վարդան Խօրասանեանց 2 ր. Յովհաննէս Աղիզեանց 2 ր., Ստեփան Աւագեանց 2 ր., Ոմն 2 ր., Յարութիւն Թաթոսեանց 2 ր., Աղէքսանդր Ալոյեանց 2 ր., Մնացական Գակեսեանց 2 ր., Աղաջան Արշակունի 2 ր., Ոմն 1 ր., Գ. Տ. Սիմէօնեանց 1 ր. Սիմօն Գիդզօրաբեանց 1 ր., Յակովբ Բաբասեանց 1 ր., Պօղոս Գէոյեանց 1 ր., Մատթէոս Խաչատրեանց 1 ր., Գերասիմ Ալէքսեանց 1 ր., Անդրէաս Աջդինեանց 1 ր., Արշակ Օհանջանեանց 1 ր., Վանոյ Գարաղաշեանց 1 ր., Միքայէլ Թումասեանց 1 ր., Գաբրիէլ Զվանեանց 1 ր., Ս. Փիլիպօսեանց 1 ր., Միքայէլ Եփրեմեանց 1 ր., Ընդամենն 200 րուբլի:

Երևանցի Մկրտիչ Յովհաննիսեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Զարէքավանք, 23 ապրիլ

«Մշակ» լրագրի 48 №-ում յիշված էր՝ որպէս թէ մեր շնորհիւ Զարէքայ անապատի անտառը ոչնչանալու վրա է և թէ խոստացել եմ Գեադաբէկու պղնձահանքի երկաթուղու համար 300,000 շպալ տալ վանքի անտառից: Այս լուրի մասին մի քանի խօսք ասենք:

Արդէն չորս տարին լրանալու վրա է, որ ես գտնվում եմ Զարէքայ վանքում, այդ անտառի սեփականութիւնը և կալուածները պաշտպանելու համար թէ ինչ չարչարանք և ինչ նեղութիւններ եմ քաշել, բոլոր վկայաթղթերով յայտնի է բարձրագոյն հոգևոր իշխանութեանը: Մեր դրութիւնը շատ դժուար է եղել, որովհետև մեր պատերազմը մէկի հետ չէ եղել, մենք մաքառել ենք մէկ կողմից նորանց դէմ, որոնք կամեցել են վանքի կալուածին տիրապետել, միւս կողմից թշնամացել ենք մեր այն լոլոյափայլ և շահասէր ազգասէրների հետ, որոնց սանձահարել ենք անտառից օգուտ չը քաղել, և յանուն ազգասիրութեան քօղի տակ իրենց գըրպանները լցնել: Վանքի կալուածը վիճելի է: Տարակոյս չը կայ, որ այսպիսի մի հանգամանքի մէջ գտնվողի դէմը—դեռ յարուցած գանգատները փոքր պէտք է համարել.... Շատ անգամ գանգատները տուած են ս. Սինոդին որը քննելով գործի իսկութիւնը ոչ թէ ոյժ է տուել մեր սուտ ազգասէրներին, կամ լաւ ասած ազգի ցեցերին իրենց չար նպատակին հասնելու, այլ խորը թափանցելով գործի էութեանը հրամանագրել է այլ ևս չը միջամուխ լինել իմ գործունէութեանս մէջ վանքի կալուածոց վերաբերութեամբ:

Դիզուիթականութիւնը հիմնված է այն հիմունքի վրա, որ զանազան այլանդակ ճանապարհներով մարդ կարող է հասնել իր նպատակին և այդ կարելի է, նրանց, կարծիքով, արդար համարվել: Այսպէս էլ մեր թշնամիք, որոնք կարելի է ասել ոչ խիղճ ունեն և ոչ ամօթ.... մի պարոն, որ դեռ չէ վերջացրել իր հաշիւը Գանձակի հասարակութեան հետ—և նա որ փոխանակ իրեն գործով արդարացնելու, հասարակութեան առաջ գրեթէ արտասվում է և քնացնում անմեղ հասարակութիւնը, այժմ իր ճիգն կամենում է թափել Զարէք վանքի վանահօր (իմ) հաշիւ տեսնելու: Մինչդեռ այսպիսիները բնաւ ամօթ չեն քաշում եկեղեցապատկան գետնի վրա շինած այգի փողը չը վճարել և ազգասիրութեան անունով հազար ու մէկ խորամանկ ճանապարհներով եկեղեցուց հինգ հարիւր րուբլիներ ստանալ, և այսօր այդպիսիք մեզ վրա հաշուատես նշանակվել կամ մեզանից հաշիւ ստանալ են աշխատում և գիւղացւոց հրաւիրելով իրանց տուն դրդում են մեզ վրա գանգատ տալու, գուցէ հէնց այն նպատակով, որ մի քանի հարիւրների չափ էլ վանքից օգուտ քաղեն, ահա՛ ազգասէրներ.... կեցցեն մեր ազգասէրները: Այդ բաւական չէ: Այժմ նրանք ասում են անտառը փչանալու վրա է, 300,000 շպալներ պէտք է կոտորվեն: Ինչու են այսպէս գրում, որովհետև իրանց կարծիքով ճշմարտութիւն ստուգող չը կայ, Սինոդը ուշ չէ դարձնում: Այսպէս են դատում մեր թշնամիք, այս է նրանց ձեռքի փաստը, որպէս զի երևան գայ ճշմարտութիւնը արդէն սկսել եմ Ալաւիանկայի հաշտարար դատարանում դատ բաց անել «Մշակի» մէջ հրատարակված վերև յիշած լուրի վերաբերութեամբ: Միայն առ այժմ յայտնում եմ հրապարակաւ ընթերցասէր անձանց, որ առաջին եթէ հաստատի գրողը, որ ես մէկից մինչև տասը շպալ տուած եմ Գեադաբէկու պղնձահանքի երկաթուղու համար, ես այն ժամանակ կընդունեմ, որ պարոնի 300,000 էլ ուղիղ են.... երկրորդ՝ ասում է որ հարիւրաւոր կացինաւորներ կան, բայց ողորմելին չէ ցանկանում տեսնել որ եթէ ոչ հարիւրաւոր, այլ որքան էլ որ լինեն ոչ թէ ես թոյլատրած եմ, այլ շատ

քանի հաստատութիւնների վրա, մենք առաջին անգամից իսկ արդէն կը նկատենք նրանց մէջ նմանութիւն և համապատասխանատուութիւն, որոնց մէջ գուցէ որոշել կարելի է հիմնական պատճառների և հայեացքների հետևանքներ: Եթէ մեր գիւղական ընտրողական սկիզբը մինչև այժմ երկայն յօդուածների նիւթ չէ եղել, գոնէ մեր հասարակական կեանքի մեծ արտայայտութիւններից մէկը—այսինքն հոգևորականութիւնը—շատ հրճվանքով գրված դատողութիւնների և զրոյցների առարկայ է եղել: Ազատ եկեղեցու, ազատ ընտրողութեան գաղափարը մինչև անգամ ազգային մեծ յատկութիւններից մէկն է համարվում: Թէ գիւղական և թէ հոգևորական ազատ ընտրողութեան սկիզբը մի և նոյն ժողովրդի կեանքի արտայայտութիւններն են: Երկար խօսելու, մանրամասն ապացուցանելու համար ո՛չ մեծ նիւթ կայ, ո՛չ ժամանակ առ այժմ—մեզ համար թանգ է այստեղ երևոյթի ներքին մասը, ուսումնասիրութեան լայն նշանակութիւնը և լայն բարեբեր ազդեցութիւնը: Բոլոր միջոցները միասին գումարելով թէ պատմական վկայութիւնները, թէ գոյութիւն ունեցող մնացորդները, կարելի է գաղափար կազմել և ամբողջ հայոց իրաւունքի հիմնական մասերի հետ: Մեր աւատական հաստատութիւնների վրա, մեր նախարարութիւնների մասին եղած գրաւոր տեղեկութիւնները արդէն մի քանի պատմական երևոյթներ բացատրելուն, մեր պատմագիրներին աւելի խոր քննադատելուն նպաստել են փոքր ի շատէ:—Իւրաքանչիւր մանրամասն հետազօտված իրաւունք, միաւորվելով գիտութեան միւս ժողովածուների հետ, մեծացնում է գիտութեան գանձը, նրա դատողութիւնների ու եզրակացութիւնների համար աւելի առատ նիւթ է տալիս. Հայոց իրաւունքը պատճառ չունի չը համարվելու անհետաքրքրաշարժ, եթէ նա կարողանայ միայն՝ փոքր ինչ մշակված և կարգաւորված կերպով գիտութեան առաջ դուրս գալ:

Բացի այս գիտնական նշանակութիւնից մենք առիթ ունեցանք խօսել և դատաստանական բարենորոգումների ու կալուածական յարաբերութիւնների վրա: Բայց կան և շատ ուրիշ ներքին խնդիրներ, որոնք մեծ դեր են խաղում գիւղական կեանքում, որոնք շատ զգալի կերպով ազդում են գիւղատնտեսական արդիւնագործութեան վրա: Հասարակական պարտականութիւններ դէպի զանազան գործեր, հասարակական հողերի հսկողութիւն, ջրի բաժանումը, տանուտէրի ընտրութիւնը, նրա պաշտօնական և մասնաւոր նշանակութիւնը—դրանք բոլորը կարևոր խնդիրներ են: (Էլ չենք խօսում այնպիսի նշանաւոր խնդիրների վրա, ինչպէս ժառանգութեան խնդիրն է, տեսական և գործնական կէտից նայելով): —Մեր լրագիրների մշտական ընթերցողները գուցէ դեռ յիշում լինեն այն մի քանի թղթակցութիւնները, որ գրվում էին ջրի առիթով: Ջուրը կարող է բաժանվել կամ վիճակով, կամ ընդունված սովորութիւնով, կամ փոխադարձ համաձայնութեամբ, կամ դատաստանական-պաշտօնական կարգադրութեամբ, կամ գնելով առանձին մարդուց: Շատ անգամ կարգապահութեան կանոնները և նրանց մանրամասնութիւնները անորոշ են լինում և ահա ծագում են հազար ու մէկ անբաւականութիւններ, երբեմն գործ են դրըվում խարդախութիւններ, որոնց վրա հարևանցի տեղեկութիւն ունենալ ցանկացողը կարող է դառնալ թղթակցութիւններին: Նոյնպէս և տանուտէրի իրաւունքի չափը, տուրքերի մեծութիւնը սահման են անցնում՝ միայն այն պատճառով, որ ժողովուրդը իր թուլութեամբ կամ զբաղված լինելով անհոգութեան է տալիս. իսկ երբեմն էլ այն պատճառով, որ չը գիտէ իր իրաւունքների մեծութիւնը:

Յօդուածի սկզբում նկատեցինք, որ որչափ և անարատ մնացած լինէր մի քանի տեղերում հայ գիւղը, նա զանազան ժամանակներ ընկնում էր զանազան ազդեցութիւնների տակ, որոնք կարող էին փոքր թէ շատ ներգործել: Ուստի բաւական չէ, որ ուսումնասիրութիւնը պէտք է սկսվի բոլոր այն տեղերում, ուր հայ գիւղեր կան—Ռուսաստանում, Թիւրքիայում, Պարսկաստանում. այլ և պէտք է կից ուսումնասիրել և պարսկական ու թիւրքիական գիւղերը, որ կարելի լինի իմանալ թէ ինչն է սեփական իսկ հայոց գիւղին և ինչը ստացական: Եթէ նմանութիւն նշմարվի նրանց մէջ պէտք է աշխատել քննել թէ որն է ինչ ազդեցութեան հետևանք, կամ գուցէ այս և այն հանգամանքում նախնական կենսական պայմանները մի կերպ կենցաղավարական կաղապարներ են ձուլել: Մահմետական իրաւունքի սկիզբը տարբեր է միւս սկիզբներից. նա ոչ մի հողային սեփականութիւն չէ ընդունում. այն սկզբով բոլոր հողը պատկանում է տէրութեան. գիւղացիները նրան հերկում ու վարում են տէրութեան թոյլտուութեամբ: Ուստի հետազօտութիւնները պէտք է շատ զգոյշ կատարվեն: Մահմետական գիւղի ուսումնասիրութիւնը կարող է բացի դա ունենալ և ուրիշ նշանակութիւն, որի վրա մեր գրականութիւնը մի քանի անգամ խօսել է առաջները աւելի լայն կարևորութիւն տալով նրան, որ յուսով եմ ընթերցողիս յիշողութիւնում դեռ չէ ջնջվել:

Եւ այսպէս հայ գիւղի իրաւաբանական կէտից քննութիւն ու ուսումնասիրութիւնը շատ և շատ կարևոր է: Ինքը ուսումնասիրութիւնը օրվայ խնդիր է և ունի ժամանակակից նշանակութիւն: Իսկ այդ ուսումնասիրութեան հետևանքները կարող են ժամանակակից և ապագայ կեանքի համար գին ունենալ կամ թէ մեր պատմական իրաւաբանական գիտութեան համար: Այդ երկու մասերը միմեանց հետ սերտ կապ ունեն. առաջինը կօգնի երկրորդի լաւ ըմբռնելուն ու հասկանալուն և փոխադարձաբար: Դարձեալ բաժանումը կարևոր է. չը պէտք է մոռանալ, որ մենք ապրում ենք այնպիսի դարում, ուր իւրաքանչիւր րոպէն թանգ է, ուր իւրաքանչիւր արած սխալի մեծութիւնը կրկնապատկվում, եռապատկվում է շատ շուտով: Պէտք է որոշ դնել խնդիրները և երկուսի համար էլ աշխատելով՝ չը կորցնել կրիտիկական չափը ձեռքից: Շատ դժուար կը լինի նոյնպէս անկարգ նիւթեր ժողովել, անկապ տեղեկութիւններ հաղորդել. կարևորութիւն է զգացվում մանրամասն նախագծի. այդ ևս գուցէ կը յաջողվի ընթերցողին տալու: Պէտք է հասարակական ոյժերը միանան գործելու: Բայց որովհետև այս անգամ մենք մեր նիւթը իրաւաբանական մասի վերաբերմամբ ենք արել, ուստի յիշեցնենք հասարակութեան, որ նա իր մէջ կարող է գանել շատ մասնագէտ իրաւաբաններ:

Մոսկվա. Քալանթար

անգամ նրանց դէմը կուած և պատահած դէպքերում արտաքսած անտաուից, որովհետև հակառակ և անկախ իմ գիտութենից արել են այդ բանը, դարձեալ ոչ այնքան սարսափելի կերպիւ որպէս երևում է մեր ազգասէրների աչքին: Երրորդ՝ որովհետև մենք ժողովարարութիւն չենք անում և ոչ էլ մեր վանքը ուխտատեղի է, որից առանձին օգուտներ ստանայինք, այլ վանքի ամենատեսակ արդիւնքը մտնում է միայն փիրեցւոց ձեռքով, և այդ արդեանց աղբիւրները մի ըստ միոջէ յայտնի է փիրի հասարակութեանը, ուստի իմ առանձին յայտարարութեամբ 'ի 12 ապրիլի սոյն ամի № 7, խնդրել եմ ս. Սինոդին հարկաւորութեան դէպքում յանձնել Փիր գիւղի ամբողջ հասարակութեան արտուգել իմ հաշիւը առանց մասնակցութեան հոգևորականների և տեղեկութիւն ստանայ վանքի տարեկան արդիւնքի քանակութեան մասին նրանց ձեռքով, որ բարձրագոյն հոգևոր իշխանութիւնը ազատ լինի ժողովրդական մեղադրանքից և ես պարզերես: Այս օրինակին խորհուրդ կը տայինք որ հետևել էր և այն պարոնը, որ փոխանակ արտասվելու դրութեան հասնելու և հաշտութեան միջոցներ որոնելու իր գործը ամեն կերպիւ խտակ պահէր հասարակութեան առաջ, և չորոնէր 'ի զուր ամօթալի միջոցներով փող վաստակելու ճանապարհ: Ասում են որ կեանքը ինքը պատերազմ է և պատերազմում են աւելի նրա դէմը ով պարապած է լինում գործով. ես վերջացնելով խօսքս, ասում եմ. անգործունէութիւնը մեռելութեան օրինակ է, ես գրում եմ և յայտնում հրապարակաւ իմ հակառակորդներին, որ գործել եմ և պիտի գործեմ, որքան կարելի է. ես ոչ հաշւից փախչող եմ և ոչ նրանց առաջ արտասվող, այլ հաստատ քայլերով գնալու եմ և պէտք է գնամ ինչպէս արել եմ: Այսքանս առ այժմ բաւական համարելով, խնդրեմ տեղի շնորհէք ձեր լրագրի էջերում:

Վանահայր Զարէքայ անապատի, Աստուածատուր վարդ. Տէր-Յարութիւնեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են ԽԱՐԿՕՎԻՑ, որ այդ նահանգի զօրքերի կառավարչի յայտարարութեան համաձայն, որին հնազանդվում է այժմ քաղաքային ոստիկանութիւնը, պէտք է կատարվի ապրիլի 15-ին, մի օրվայ մէջ Խարկօվի բոլոր բնակիչների անուանագրութիւնը: Խարկօվի Դուման վճռել է այդ կարիքի համար տալ 500 րուբլ:

—

ԽԱՐԿՕՎԻՑ մեզ գրում են, որ այնտեղի վաճառական հրէաներին չեն թոյլատրում քաղաքում ապրելու: Նրանցից, գալուն պէս, ստորագրութիւն են առնում շուտով քաղաքը թողնելու:

—

«Тифл. Вѣстн». լրագիրը հաղորդում է, որ այս օրերս Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու Հաւճալա կայարանի ռելսների մէջ այնքան մեծ բազմութեամբ լցվել էր մոծակը, որ երկաթուղու գնացքը անկարող եղաւ առաջ գնալու, մինչև որ ռելսները մաքրեցին:

—

Թէև երկու օր սրանից առաջ ուղարկեցինք «Արարատեան» ընկերութեանը 2000 րուբլ, բայց քանի մի օրից յետոյ դարձեալ ուղարկելու ենք ընկերութեանը նոյնքան մեծ գումար: Հաշիւ անելուց յետոյ տեսանք որ կրկին հաւաքված է խմբագրութեան մէջ 1956 ր. 72 կ.:

—

Պ. Մ. Միանսարեան Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ խնդրել է մեզ տարածել «Մշակի» հետ մի թերթ ռուսերէն լեզուով «На судъ Общества» վերնագրով: Տարածում ենք մեր բաժանորդներին ներկայ համարի հետ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ.

—

Բիրմինգամում պ. Բրեգտ մի նշանաւոր ճառ խօսեց. նա իր ընտրողների առաջ սարսափելի կերպով յարձակվում է իր հայրենիքի բռնած քաղաքական ստարտի ընթացքի վրա. ազատամիտ հռետորը յայտ-աշկարա ցոյց է տալի, թէ որքան վնասակար է երկրի համար կառավարութեան ներկայ քաղաքականութիւնը. նա բաց աշկարա ասում է, որ այդ քաղաքականութիւնը շատ կորստաբեր հետևանքներ կունենայ երկրի ապագայ բարորութեան և աջողութեան վրա. պ. Բրիգտ ամեն տեղ ձախորդութիւն է տեսնում Անգլիայի համար, և բոլոր այդ ձախորդութիւնները առաջ են գալի կառավարութեան անհեռատես վարմունքից:

Հայրենիքի ապագան պարզ գուշակող ճարտասանը ասում է, որ չը նայելով աֆղանական, բիրմանական և Կապում մղված արիւնալի պատերազմներին, Անգլիան միշտ և ամեն րոպէ պէտք է զէնքը ձեռին պատրաստ լինի մի ուրիշ նոր և ահռելի պատերազմի ձեռնամուխ լինելու, որովհետև այդ նոր պատերազմը ամեն րոպէ սպառնում է Անգլիային լինի այդ Եգիպտոսի կողմից, Փոքր-Ասիայի կողմից, թէ Ցունաստանի կամ Ռումէլիայի կողմից, որոնք դեռ բնաւ ոչինչ բաւականութիւն չեն ստացել. չը նայելով բոլոր այս վտանգների Կիպրոսի գրաւումը շատ նախանձելի գործ չէ. դա թշնամացրեց գրեթէ բոլոր եւրոպական պետութիւններին Անգլիայի հետ. դրանից աւելի նախանձելի չէ և Տրանսվաալի Բօէրների բռնի կցորդելը անգլիական գաղթականութիւնների հետ, որովհետև դրանց մէջ արդէն ապստամբութեան նշաններ են երևում:

Սրանից յետոյ նա թւեց և ուրիշ շատ անհեռատես վարմունքներ, որ կառավարութիւնը իրան թոյլ է տալի գործելու, յետոյ պ. Բրիգտ վերջացնելով իր ոգևորված ատենաբանութիւնը բարձր կերպով բացականչեց թէ արդեօք պ. պ. լորդները յիշում են ամբողջ պատմութիւնից մի դէպք կամ մի երկիր, ուր հայրենիքը ենթարկված լինէր մի և նոյն ժամանակ այսքան վտանգների: Սրանից յետոյ նա աւելացրեց, որ Անգլիայի ամենածայրայեղ օպտիմիստներն անգամ ոչինչ ուրախալի երևոյթ չեն տեսնում ներկայ տխուր հանգամանքների մէջ:

Այս խօսքերից յետոյ, նա գրեթէ աղաչելով խնդրեց, պ. պ. ընտրողներին, որ նրանք ծանր հայեացք ձգեն այս խրողութեան վրա և մի պատշաճաւոր վերջ տան կառավարութեան այս տեսակ անխոհեմ ընթացքին:

Բրիտանական սուրը այժմ կտրում է. որքան մեծ խոհեմութիւն կը լինէր, եթէ Բրիտանիան նրան խնայէր քանի որ նա դեռ չէ բթացել:

ԹԻՒՐՔԻԱ.

—

«Times» լրագիրը իր Կայիրէի թղթակցից ստացել է հետևեալ հետաքրքիր խօսակցութիւնը, որը Եգիպտոսի խէդիվը ունեցել է պ. թղթակցի հետ, և որը շատ մեծ կապ ունի օրական հարցի հետ:

Շարունակ այն երկու ժամվայ ընթացքում, որ փոխարքան խօսում էր պ. թղթակցի հետ, բոլոր այդ ժամանակամիջոցում նա անդադար այն ցանկութիւնն էր յայտնում, որ արդարութիւնը մերկացնելու համար նրան, ինչպէս և նրա հակառակորդներին թոյլ տրվի, որ պարբերական թերթերով յայտնեն իրանց մտքերը: Մենք կաշխատենք համառօտ կերպով ցոյց տալ խէդիվի խօսակցութեան նիւթը. նա ասաց որ ներկայ շփոթութիւնները առաջ եկան քննական մասնաժողովի առաջին զեկուցումից, որից յետոյ ես զիջումն արի հողերի մի մասը միայն այն նպատակով, որպէս զի ծածկենք այն պարտքերը, որոնց երկար ուշացնելը կարող էր մեծամեծ աղմուկների պատճառ դառնալ. բայց չը նայելով փոխարքայի յաճախակի կրկնութեանը, մինիստրութիւնը փոխանակ որոշեալ երկիրները պարտատէրերին զիջանելու, սկսեց նոր փոխառութիւն անել: Փոխարքան իրան բոլորովին հակամիտ չէր համարում, և մինչև անգամ նա աշխատում էր ընդդիմադրել, երբ մինիստրութիւնը արձակեց բոլոր տեղացի պաշտօնեաներին, առանց նրանց ռոճիկը տալու, և նրանց փոխարէն օտար պաշտօնեաներ կարգեց, որոնք չը նայելով իրանց ահագին ռոճիկներին, բնիկներից էլ աւելի անյարմար գտնվեցան իրանց պաշտօնների մէջ: Մինիստրութեան այս կերպ վարմունքը վիրաւորեց ազնուականներին, և գրգռեց տեղական ամբոխին:

Սրանից յետոյ մինիստրութիւնը արձակեց զօրքերին, և ժողովրդին ու երկիրը թողեց առանց պաշտպանութեան. թէպէտ և խէդիվը համաձայն չէր մինիստրութեան բռնած քաղաքականութեան, այնու ամենայնիւ նա նրան օգնում էր, մինչև այն ժամանակ երբ ժողովուրդը ինքը հասկանալով իր վիճակի ծանր դրութիւնը ստիպեց խէդիվին արձակել մինիստրութիւնը, որով և եւրոպացի պաշտօնատարները ազատվեցան ժողովրդական վրէժխնդրութենից:

Վերջացնելով իր խօսքերը խէդիվը ասաց, թէ քանի որ նրան ազատ կը թողնեն իր կամեցածին պէս կառավարել երկիրը, նա բոլոր այդ կառավարութեան միջոցին պատասխանատու կը լինի ժողովրդական անդորրութեան և նրա խաղաղութեան համար:

Պատմում են որ վերջին ժամանակներս անգլիական ազնւոների շնորհիւ հարկերը սաստիկ ծանրացել են Եգիպտոսի ֆէլլահների վրա: Ժողովրդի մէջ սաստիկ անբաւականութիւններ կան: Եգիպտոսի հորիզոնի վրա սև ապագայ է նշմարվում:

Սուլթանը միշտ հրաժարվում է Ալէքօ-փաշայի վերաբերութեամբ արձակած հրովարտակը փոխել. այդ հրովարտակը, որ հինգ տարիէ ի վեր տրված է Ալէքօ-փաշային, և որի զօրութեամբ այս վերջինը այսքան տարի շարունակ Ռումէլիայի կառավարութեան գլուխաւոր է, կարծես բնաւ չէ կամենում փոխվել. այս երևոյթը Թիւրքիայում մի կատաբեալ հրաշք կարելի է համարել, որովհետև այդ խրողութիւնը պատահում է մի այնպիսի երկրում, ուր պետական ամենանշանաւոր ազդեցութիւն ունեցող մարդիկ անգամ գրեթէ առօրեայ փոփոխութեան են ենթարկվում:

Ալէքօ-փաշայի չը փոխվելու մասին, մեր զարմացքը աւելի ևս մեծ է մանաւանդ նրա համար, որովհետև նախ եւրոպացիները չեն կամենում, որ նա վարէ այդ պաշտօնը, և երկրորդ որ նա ծննդեամբ յոյն, ուրեմն և քրիստոնեայ է:

Եւրոպական թերթերը այս վերջին ժամանակներս անդադար հաղորդում էին, որ իբր Բ. Դուռը դիտաւորութիւն ունի Եգիպտոսի խէդիվին հեռացնելու պաշտօնից: Ընդհակառակը Թիւրքաց թէ հասարակական կարծիքը, և թէ մամուլը բոլորովին գովում ու պաշտպանում են խէդիվի բռնած քաղաքականութիւնը, որովհետև նա, պաշտպանելով երկրի և բնիկների շահերը, աշխատում է բոլոր իր կարողութեան չափ հեռացնել և ոչնչացնել օտարի ազդեցութիւնը. նա բաց աշկարա պաշտպան է հանդիսացել այն երկրի և այն ժողովրդի իրաւունքներին, որոնց համար բաղդը նրան տէր և կառավարիչ է նշանակել:

Ուրեմն մի մարդ որ այսպիսի անձնուէր պաշտպան է հանդիսանում ժողովրդական իրաւունքների, և հետևապէս մի մարդ, որի քամակին կանգնած է նոյն իսկ ժողովուրդը, այդպիսի մարդուն շատ հեշտ չէ գահից զրկել: Թող անգլիական և ֆրանսիական կաբինէտները ինչքան էլ կամենան խնտրիգներ լարեն, խէդիվը միշտ հաստատ է իր գահի վրա. խէդիվը ամենայն արդարութեամբ է ծաղրում անգլիական և ֆրանսիական կաբինէտների ահեղ սպառնալիքների վրա:

Ասում են, որ խէդիվի մի նոր բացատրութենից յետոյ սուլթանը նրան մի քաջալերական նամակ գրեց, և յորդորեց որ իր բռնած քաղաքականութենից չը շեղվի:

Ուրեմն սուլթանի մտքովն անգամ չի անցել, խէդիվին պաշտօնից հրաժարեցնելու, ինչպէս որ կարծում էին մի քանի եւրոպական լրագիրներ:

Եգիպտոսում եւրոպական մինիստրները հետզհետէ հրաժարական են տալի: Քննական մասնաժողովն էլ այս օրերս դիմեց խէդիվին մի առանձին նամակով, խնդրելով, որ նա բարեհաճէ ընդունել նրանց հրաժարականը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Չիլի պետութիւնը պատերազմ է յայտնել Պէրու և Բօլիվիա երկիրներին: Չիլեցիների զօրքերը սաստիկ կատաղութեամբ սկսեցին թշնամական յարաբերութիւնները: Նրանք աշխատում են կտրել թշնամի զօրքերի պաշարեղէնների ճանապարհը և արգելում են գուանօի արտահանութեանը:

—Չիլիի պատերազմի պատճառով պ. Բուրկ ապրիլի 18-ին յայտնեց անգլիական համայնքների ժողովում, որ Բրիտանական կառավարութիւնը վճռել է պաշտպանել Պերուի մէջ գտնված անգլիական հպատակների անձնաւորութիւնները և նրանց կալուածները:

—Լրագիրները հաղորդում են, որ բազմաթիւ թիւրք արնաուտներ, գալով Պրիստինայից, յարձակվեցան սերբիական զօրքերի վրա, որոնք գտնվում էին Պրէպօլացում: Կորուստը յայտնի չէ:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՏԸՐՆՕՎՕ, 25 ապրիլի (7 մայիսի): Երբ Դօնդուկօվ-Կօրսակօվ Լիվադիայից կը վերադառնայ, պատգամաւորութիւնը կուղևորվի իշխան Բատտէնբէրգի մօտ: Մայիսի 10-ին ռուսները կը սկսեն դատարկել արևելեան Ռումէլիան: Բօլգարիա դատարկելու համար արդէն պատրաստութիւններ են տեսնում: Շուտով բոլոր տեղական զօրքերը կը սկսեն զինուորական կրթութիւններով պարապել:

ԿԵՕԼՆ, 25 ապրիլի (7 մայիսի:) «Köln. Zeitung» լրագիրը հաղորդում է, որ այսօր Ալէքսանդր Բատտէնբէրգ ուղևորվում է Լիվադիա, ուր հրաւիրել է նրան Կայսրը. վերադառնալուց յետոյ, նա կընդունի բօլգարական պատգամաւորութիւնը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 25 ապրիլի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 75 կ., երկրորդ 96 ր. 12 կ., երրորդ 96 ր., չորրորդ 96 ր. 12 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 242 ր., երկրորդ 236 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակ 93 ր. 50 կ., երկրորդ 93 ր. 75 կ., ոսկի 8 ր. 50 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 23 պէնս. ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 194 մարկ 25 պֆ., Փարիզի վրա 242 ֆրանկ: Տրամադրութիւնը ամուր է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 ապրիլի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ Աստրախանում բշտիկաւոր տիֆի նշաններ երևեցան: Միջոցներ են գործ դրվում դրա առաջն առնելու:

Խմբագիր-Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1879 Թւին

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՒԻ ԱՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօների հետևեալ օրերից:

Լրագրի դիրքը և պրոգրամմը նոյն են մնում: Մենք տալու ենք ՍԵՓԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: «ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, կէս տարվան 6 րուբլի: Գրվել կարելի է ՄԻԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ մէջ:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով ТИФЛИСЪ Редакція «Мшакъ.

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ПОТИ-ТИФЛИССКАЯ ЖЕЛѢЗНАЯ ДОРОГА

ОБЪЯВЛЕНІЕ

Съ 9 Апрѣля будутъ въ движеніе товаропассажирскіе поѣзда: № 5 отъ Поти до Тифлиса и № 6 отъ Тифлиса до Поти по нижеслѣдующему росписанію.

Поѣздъ № 5					Поѣздъ № 6				
Станціи.	Приходъ		Отходъ		Станціи	Приходъ		Отходъ	
	ч.	м.	ч.	м.		ч.	м.	ч.	м.
			вечера					пополудни	
Поти	—	—	6	45	Тифлисъ	—	—	12	56
Ріонъ	1	25	2	20	Гори	4	15	4	35
Квирили	3	46	4	39	Михайлово	6	25	6	45
Михаилово	9	36	10	06				пополуноч	
			пополудні		Квирили	11	44	12	15
Гори	11.	55	12	20	Ріонъ	1	24	1	54
Тифлисъ	3	51	—	—	Поти	6	35	—	—

Пасажирскіе поѣзда: № 1 изъ Поти и № 2 изъ Тифлиса, а также товаропассажирскіе поѣзда № 7 изъ Сурама № 8 изъ Тифлиса будутъ въ движеніи по прежнимъ росписаніямъ.

Ամսոյս 8-ին Տփխիսեցի դերամեծր պ. Նիկողայոս Տէր-Յակոբեանց աշխարհածանօթ անձը, իւր գործոյ զբաղմունքներէն ստիպուած պատահելով Շարուր գաւառի Խանլխլար գիւղում որը 84 տուն հայազգի բնակիչներէ կը բաղկանայ, և ունի մի եկեղեցի սուրբ Սարգիս անուամբ կառուցեալ, և մի ծխական դպրոց եկեղեցւոյ բակում, որի մէջ այժմ կան 50-ի չափ ուսանողներ և մի ուսուցիչ, որ դաս է խօսում հայերէն, ռուսէրէն և պարսկերէն, ստանալով իւր վարձը իւրաքանչիւր ուսանողներից:

Իսկ այս անգամ վերոգրեալ ազգասէր իշխանը, տեսնելով դպրոցի բաւականի չափ դատարկութիւնը, և գիւղացւոց ջերմեռանդութիւնը դէպի ուսում, մէկէն իւր ազգասիրական եռանդը շարժելով, մի ժապաւինեալ տումար կազմեց դպրոցիս դրամագլուխ ունենալու համար, ու ինքը նախաքար ստորագրեցաւ, վճարելով կանխիկ 240 րուբլի ու խոստացաւ կրկին շատացնելու գումարը այլ և այլ ազգասէր անհատներից, որոյ ընդ ազգասէր իշխանութեանը մեր խորին շնորհակալութիւնը կը մատուցանեմք:

Մահտեսի Ռուբէն Աճիմեանց:

3—3

ПОРТНОЙ ИЗЪ ПЕТЕРБУРГА ГЕРМАНЪ на Гановской улицѣ въ домѣ Іоанисіани Имѣю честъ извѣстить почтенеишеей публикѣ, что принимаю заказы своими товарами военныя и статскія платья и исполняю собственнымъ присмотромъ и также отдаю на прокатъ разныя костюмы кромѣ того въ моемъ магазинѣ имѣются мужскія и дѣтскія костюмы. Заказы и продажа производится по весьма умѣреннымъ цѣнамъ.

Ախալցխացի պ. Բաղդասար **ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑԻ ՏՈՒՆՆ № 3** որ գտնվում է Աբասթումանում, Անտառի կառավարչի (Лѣсничій) և բժիշկ պ. Գելավուզի տան մէջտեղը, **ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՎԱՐՁՈՎ**, ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐՈՒ ԲԱՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ, ուստի ով որ կամենում է զայն վարձել, կարող է յայտնել իւր ցանկութիւնը Ախալցխաբնակ պ. Գէորգ Սաղաթէլեանցին: Յիշեալ տան ՆԵՐՔՆԱՅԱՐԿԸ ունի չորս ճանապարհ, իսկ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ երկու. թէ ներքնայարկը և թէ վերնայարկը ունեն հինգ հինգ սենեակներ. իւրաքանչիւր յարկի համար ՎԱՐՁԱԳԻՆ ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է 300 րուբլի:

2—3

ԿՈՒԿԻՈՒՄ, Մոստովայա փողոցի վրա, Վարանցովի արձանի մօտ, Վլադիմիր Լաբենտևիչ Սլինկոյի շինութեան մէջ (որ էր Մարկոզեանինը), իմ Ֆիրմայով բաց արի ՆՈՐ ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԱՆՈՑ, որտեղ ծախվում են ՇՈՒՇՎԱՅԻ ԲՆԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ՏԵՍԱԿԻ գինիք իմ սեփական այգիներից: Շիշը 25 կոպէկ և աւելի: Մեծ յուսով եմ որ ԹԻՖԼԻՍԻ հասարակութիւնը առանց ուշադրութեան չի թողնի իմ գինիների թէ արժանաւորութիւնը ու թէ բնականութիւնն ու անխառնութիւնը:

Վարդան տէր—Պօղոսեան:

ՈՒՐԲԱԹ օր, ապրիլի 27-ին լինելու է ԹԻՖԼԻՍԻ Ֆրանսիական ցիրկի մէջ

ՊՐՕՖԵՍՕՐ ԲԷԿԷՐԻ

ԲԵՆԵՖԻՍ

Հասարակութեանը կը տրվին ԸՆԾԱՆԵՐ

Գլխաւոր ընծան՝ ոսկեայ ժամացոյց: Պրոգրամմայի մէջ լինելու են՝ ԷԼԷԿՏՐՕՖՕՆ և ՄԻԿՐՕՖՕՆ Էդիսօնի, նոյնպէս ԳԵՂԵՑԻԿ ՄԷԼԻՒԶԻՆԱ կամ կնոջ կենդանի կիսարձան, վերջապէս ԼՈՒՍՆԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ:

Ներկայացման վերջը Բէկէր կը ցոյց տայ իրան գլուխը հանած:

Սկիզբը 8 ժամին երեկոյեան

ԱՊՐԻԼԻ 27 — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ — ԹԻՖԼԻՍ 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Ապրիլի 26-ին)

	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	55
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1500	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 „	1740	—
Վիգրիշնի 5% առաջին փոխառութեան տոմ. 100 »	241	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	238	—
Մարսելի կուրսը 244—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	105	19
Վենայի կուրսը ամէ 113 գլ.	100	—
Իաւրեծի բարաթը	5	65
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	320	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	102	—
Շաքարը բրօցկու	7	40
„ միւս տեսակը	7	30
„ չաքար աւազը	5	60
„ տրանզիտը	5	80
„ մաքուր վճարած	12	50
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից	7	60
Միւս տեսակը հին սերմից	7	—
Բուրդը Թուշի	7	50
„ Թարաքամի	4	20
Ալիւրը Շորագալու	1	70
„ Երևանի	—	—
Գարին	1	—
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	60
Մետաքսը Նուխվայ	200	—
Կախեթունը	140	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	40	—
Ֆրիզոնը (լասը) Ագուլեաց	55	—
Կօֆէն մօկօի	27	—
„ լիանի	22	—
„ Մարտինիկօն	18	

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդկաններն ընդունելութիւնը ցերեկվայ և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30 — 50 րուբլի: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլի, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլի ամսական:

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան: Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան: Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ:

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 21	5. 18
Գօրի	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ	1. 29	11. 57
Րիօն	6. 47	
Փօթի	9. 40	

	առաւօտ.	
Փօթիից	9. 13	
Րիօն	12. 13	
Միխայլօվօ	5. 39	1 37
Գօրի	7. 5	4. 8
Թիֆլիս	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ	90	68	38
Գօրի	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ	5. 22	3, 92	2, 18
Րիօն	9.	6. 75	3. 75
Փօթի	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը: Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակ արժէ	4
Ռուսաստան և Եւրօպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ	7
Ամերիկա	8
Պարսկաստան	8
Հնդկաստան	70
Եգիպտոս	[illegible]

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը ժամը 9-ից մինչև 1 ժամը կէսօրից յետոյ:

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւններ, Քուչաբեանց վիրաբուժական և կանանց հիւանդութիւններ:

Երեքշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Ա. Բախուտօվ կանանց, երեխաների հ. և մանկաբարձութեան. Բէյխ աչքի հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ.,

Հինգշաբթի. Վէրմիշէվ ներքին հ., Քուչաբեանց սիֆիլիտական և միզային գործարանների:

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ., Ա. Բախուտօվ կանանց և երեխաների հ. և մանկաբարձութեան:

Շաբաթ. Վէրմիշէվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բէյխ աչքի հիւանդութիւններ:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ. Վ. Վ. Բ. Ստացանք ձեր յօդուածը, կաշխատենք տպել: Շատ շնորհակալ ենք:

—ԽԱՐԿՕՎ. Ս. Կ. Ձեր գրուածքը ստացանք, բայց դեռ չենք կարողացել կարդալ:

—ԹԻՖԼԻՍ. Բ. Նամակը թէև շատ հետաքրքիր է, բայց մինչև այժմ նիւթերի բազմութեան պատճառով չը կարողացանք տպագրել: Կաշխատենք շուտով տպել:

—Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Մ. Մ. Ստացանք պ. Տ. Ս.-ի ձեռքով ձեր ուղարկած բրօշիւրը: Կատարեցինք արդէն ձեր յանձնարարութիւնը: Հաշիւը կը ներկայացնենք ձեզ, կամ պ. Տ. Ս.-ին, ինչպէս որ աւելի յարմար կը լինի:

Дозволено Цензурою 26 Апрѣля 1879 г. Тифлисъ Տպարան Ա. Ա. Միխելսոնի Типографія А. А. Михельсона